

Вуйма А. Г.,
доктор філософії у галузі права,
доцент кафедри криміналістики та судової експертології
Навчально-наукового інституту № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ
ORCID: 0000-0002-6215-5361

КРИМІНАЛІСТИЧНА КЛАСИФІКАЦІЯ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ МИРУ, БЕЗПЕКИ ЛЮДСТВА ТА МІЖНАРОДНОГО ПРАВОПОРЯДКУ

CRIMINALISTIC CLASSIFICATION OF CRIMES AGAINST PEACE, SECURITY OF HUMANITY, AND INTERNATIONAL LAW ORDER

Стаття присвячена комплексному дослідженню теоретичних і прикладних засад криміналістичної класифікації злочинів проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку в умовах трансформації криміногенної обстановки, зумовленої повномасштабною збройною агресією проти України. Встановлено, що сучасні умови воєнного стану спричинили істотні кількісні та якісні зміни у структурі злочинності, зокрема зростання питомої ваги тих, що посягають на міжнародний правопорядок, що обумовлює необхідність їх системного криміналістичного осмислення.

Обґрунтовано доцільність побудови криміналістичної класифікації на основі інтегративного підходу, який поєднує кримінально-правові та криміналістично значущі ознаки. Запропоновано класифікацію злочинів за способом реалізації злочинного умислу, що дозволяє виокремити групи кримінальних правопорушень, для учинення яких реалізуються дії інформаційного, насильницького та організаційно-управлінського характеру, кожна з яких має власну криміналістичну специфіку.

Наголошено, що така класифікація створює належне теоретико-методологічне підґрунтя для визначення типових слідчих ситуацій, характерних для окремих груп кримінальних правопорушень, а також для розроблення алгоритмів дій слідчого з урахуванням специфіки механізму їх учинення та слідоутворення. Її використання дозволяє більш обґрунтовано підходити до вибору тактичних прийомів проведення окремих слідчих (розшукових) дій, визначення послідовності їх здійснення, а також до організації ефективної взаємодії між слідчим, прокурором, оперативними підрозділами та спеціалістами. Крім того, класифікаційний підхід сприяє узагальненню практичного досвіду розслідування та його перенесенню на аналогічні категорії кримінальних правопорушень, що має важливе значення в умовах ускладненої криміногенної ситуації.

Додатково обґрунтовано можливість і доцільність використання інших критеріїв класифікації, зокрема особливостей особи злочинця (з поділом на діяння, вчинені комбатантами та іншими суб'єктами), обстановки вчинення (в умовах воєнного стану, збройного конфлікту чи поза його межами), характеру слідової картини (переважання матеріальних, ідеальних або цифрових слідів), застосованих засобів і знарядь, а також рівня організованості злочинної діяльності. Використання таких критеріїв дозволяє поглибити криміналістичну характеристику відповідних діянь і підвищити ефективність доказування. Окреслено перспективи подальших наукових досліджень, які полягають у деталізації криміналістичних характеристик виокремлених груп, розробленні окремих криміналістичних методик та вдосконаленні тактико-криміналістичного забезпечення діяльності органів досудового розслідування.

Ключові слова: воєнний стан, збройна агресія, зона бойових дій, криміналістичне забезпечення, криміналістична класифікація, запобігання воєнним злочинам, забезпечення прав потерпілих.

The article is dedicated to a comprehensive investigation of theoretical and applied ambushes of the criminalistic classification of crimes against the world, the safety of mankind, and international law and order in the context of the transformation of the criminal situation, namely, full-scale brutal aggression against Ukraine. It has been established that the current leadership of the military camp has brought about significant and clear changes in the structure of malignity, while suppressing the growth of the petty forces that encroach on international law and order. What determines the need for their systemic criminalistic interpretation.

The validity of the criminalistic classification based on an integrative approach combining criminal-legal and criminally significant signs has been demonstrated. The classification of crimes is based on the method of implementing malicious intent, which allows the consolidation of groups of criminal offenses in which activities involving information, violence, and other forms of harm are carried out. organizational and managerial in nature, which has criminalistic specificity.

It is clear that such a classification provides a proper theoretical and methodological basis for identifying typical investigative situations characteristic of certain groups of criminal offenses, as well as for disaggregating

action algorithms based on the specifics of their creation and implementation. This approach allows for a more precise selection of tactical techniques for carrying out various surveillance (sound) actions, the importance of the sequence of their execution, and the organization of effective interaction among investigators, prosecutors, operational units, and specialists. In addition, the classification approach acknowledges the practical evidence of the investigation and its transfer to similar categories of criminal offenses, which may be of greater importance in the minds of the formed criminogenic situation.

The feasibility and effectiveness of other classification criteria, the specifics of the individual perpetrator (including acts committed by combatants and other subjects), the circumstances of the crime (in the minds of the military camp, the violent conflict and the position between them), the nature of the trace picture (referring to material, ideal or digital traces), the stagnation of features and order, as well as the level of organization of the evil activities. The use of such criteria enables the refinement of the criminalistic characteristics of certain acts and the improvement of the effectiveness of evidence. The prospects for further scientific investigations are highlighted, including the detailed criminalistic characteristics of reinforced groups, the disaggregation of various criminalistic techniques, and detailed tactical-forensic security activities of pre-trial investigation bodies.

Key words: *military camp, armed aggression, combat zone, criminal security, criminal classification, protection of war evildoers, security of the rights of victims.*

Постановка проблеми. Повномасштабна збройна агресія російської федерації проти України зумовила глибинні трансформації криміногенної обстановки держави, які мають як кількісний, так і якісний характер. Аналіз сучасних тенденцій свідчить, що у період 2022–2023 рр. відбулося різке зростання питомої ваги особливо тяжких і тяжких злочинів, істотно збільшилася кількість кримінальних правопорушень, пов'язаних із використанням зброї, а також зафіксовано безпрецедентну інтенсифікацію злочинів проти основ національної безпеки та кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства і міжнародного правопорядку [1]. Зокрема, саме остання група злочинів, яка у довоєнний період мала обмежене поширення, в умовах збройного конфлікту набула системного характеру, що пов'язано із вчиненням порушень законів і звичаїв війни, актів геноцидального та екоцидального спрямування, а також інших міжнародних злочинів. Таким чином, війна стала чинником її структурної перебудови, вона призвела до зміни співвідношення і якісних показників традиційної (ординарної) злочинності та злочинів військово-політичного характеру, а також формування нових кримінальних практик і проявів кримінального радикалізму [1, с. 121–122]. Зазначені тенденції не лише зберігаються, а й демонструють подальшу динаміку розвитку в сучасних умовах.

Окрім цього, слушно вказують вчені, що війна як складний соціально-правовий феномен формує специфічне криміногенне середовище, що характеризується високим рівнем латентності, динамічністю та багатовекторністю злочинних проявів. Зміни соціально-психологічного стану суспільства, поширення травматичного досвіду, зростання рівня агресії, милітаризація повсякденного життя, а також використання сучасних технологій у збройному протистоянні зумовлюють появу нових способів учинення кримінальних правопорушень і трансформацію їх криміналістично значущих ознак.

У цих умовах особливого значення набуває науково обґрунтована криміналістична класифікація злочинів проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку. Саме вона дозволить систематизувати різноманітні кримінальні прояви, встановити їх спільні та відмінні криміналістичні характеристики, визначити типові способи вчинення, механізми слідоутворення, особливості особи злочинця та потерпілих, а також сформулювати ефективні алгоритми діяльності органів досудового розслідування.

Проблема полягає в тому, що наявні підходи до класифікації таких злочинів переважно мають кримінально-правовий або міжнародно-правовий характер. Ба більше, низка змін, яких зазнала редакція Кримінального кодексу України упродовж дії правового режиму воєнного стану, зокрема у зв'язку із ратифікацією Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправок до нього, встановлення відповідальності за незаконне переміщення, депортацію, невиправдану затримку репатріації дитини, вербування та використання дитини у військових цілях та потребою удосконалення видів кримінальних покарань [2–4], актуалізує потребу подальшого вдосконалення криміналістичного забезпечення їх досудового розслідування та судового розгляду.

Відсутність комплексної криміналістичної класифікації ускладнює розроблення окремих криміналістичних методик, знижує ефективність збирання, фіксації та оцінки доказів, а також створює труднощі у взаємодії між національними та міжнародними органами правосуддя. З огляду на зазначене, актуалізована потреба наукового осмислення криміналістичної природи злочинів проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, їх класифікації за криміналістично значущими критеріями та розроблення на цій основі науково обґрунтованих рекомендацій щодо криміналістичного забезпечення їх ефективного розслідування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблематика криміналістичної класифікації злочинів проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку останнім часом набуває особливої актуальності у зв'язку з повномасштабною збройною агресією проти України, значним зростанням кількості воєнних злочинів і необхідністю їх належного документування, кваліфікації й розслідування.

Окремі аспекти цієї проблематики досліджувалися К. В. Калюгою, який звернув увагу на злочини, пов'язані з військовими конфліктами, їх класифікацію та криміналістичні особливості. У межах такого підходу підкреслюється значення міжнародних організацій у протидії злочинам, спрямованим проти миру, безпеки та людяності [5].

Важливе значення для дослідження має праця О. В. Жовтюка присвячена актуальним проблемам розслідування воєнних злочинів. Автор акцентує увагу на бланкетному характері ст. 438 КК України та необхідності співвіднесення діяння з положеннями міжнародного гуманітарного права. Окремо наголошено на тому, що активні бойові дії в місцях учинення злочинів істотно ускладнюють їх розслідування, а тому потребують підвищення рівня криміналістичної підготовки уповноважених осіб [6].

Окремий інтерес становить дослідження А. І. Мельничука, у якому розглянуто класифікаційні групи кримінальних правопорушень, учинених комбатантами. Автор обґрунтовує, що формування таких класифікаційних груп є необхідною передумовою створення модельних характеристик правопорушень і пропонує використовувати критерії «за об'єктом посягання» та «за актом посягання на об'єкт» [7]. Цей підхід є важливим для подальшого розвитку саме криміналістичної класифікації, оскільки дозволяє враховувати не лише кримінально-правову природу діяння, а й його криміналістично значущі ознаки.

Проблемні питання кваліфікації воєнних злочинів і їх відмежування від суміжних кримінальних правопорушень досліджує у своїй роботі О. В. Кришевич. У цій роботі обґрунтовано, що міжнародне правосуддя концентрується на найтяжчих міжнародних злочинах – геноциді, злочинах проти людяності, воєнних злочинах і злочинах агресії, а ст. 438 КК України є ключовою нормою для кваліфікації воєнних злочинів у національній правовій системі [8].

Слід зауважити, що більшість наявних досліджень зосереджена переважно на питаннях кримінальної відповідальності. Натомість питання побудови саме криміналістичної класифікації злочинів проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку залишається недостатньо розробленим. Це зумовлює потребу у формуванні такої класифікації за критеріями, які мають практичне значення для подальшого

розроблення проблематики протидії останнім.

Мета статті – розробити криміналістичну класифікацію злочинів проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку.

Виклад основного матеріалу. У науковій літературі послідовно підкреслюється визначальна роль концептуальних засад криміналістичної класифікації злочинів. Класифікація розглядається як один із базових інструментів наукового пізнання, що забезпечує систематизацію об'єктів, явищ і процесів за спільними критеріями, дозволяє виокремлювати їхні істотні ознаки та формувати впорядковану систему взаємопов'язаних класів. На підставі узагальнення наукових позицій можемо констатувати, що саме через класифікацію формується цілісна категоріально-понятійна конструкція, за допомогою якої злочин осмислюється як об'єкт криміналістичного дослідження. Така системність створює теоретичне підґрунтя для розроблення криміналістичних методик, вироблення практичних рекомендацій щодо розслідування, а також сприяє уніфікації наукової термінології та її узгодженню з потребами правозастосовної діяльності [9; 10; 11, с. 44].

Обґрунтованою є позиція науковців, які розглядають класифікацію як складне, двоаспектне явище, що поєднує в собі як процес, так і результат застосування типологічного методу. Ідеться про систематизацію сукупності об'єктів шляхом їх розподілу на відносно однорідні групи (класи, підкласи) за наперед визначеними критеріями. За своєю суттю класифікація є універсальним інструментом упорядкування та більш глибокого пізнання явищ, процесів і фактів на основі поєднання спільних і відмінних (диференціюючих) ознак, що забезпечують їх ідентифікацію та відмежування.

У площині наукового пізнання такий підхід дозволяє не лише структурувати емпіричний матеріал, а й виявляти внутрішні закономірності функціонування досліджуваних явищ, їх ґенезу, динаміку розвитку та взаємозв'язки. Класифікація водночас виконує аналітико-описову функцію, оскільки дає змогу відобразити співвідношення між окремими групами через систему релевантних властивостей, що формують їх зміст і межі.

Сучасна доктрина пропонує кілька підходів до побудови криміналістичної класифікації злочинів: орієнтацію виключно на кримінально-правові ознаки, використання лише криміналістичних критеріїв або їх поєднання. Найбільш обґрунтованим видається інтегративний підхід, що передбачає одночасне врахування нормативних характеристик складу злочину та криміналістично значущих чинників, зокрема способу і механізму його вчинення, особи правопорушника, обстановки, слідової картини тощо. При цьому використання кримінально-правових критеріїв залишається необхідною умовою

побудови науково коректної та практично значущої класифікації.

Зауважимо, що група кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку вже є результатом кримінально-правової систематизації, здійсненої на підставі такого фундаментального критерію, як родовий об'єкт кримінально-правової охорони. Саме спільність цього об'єкта зумовила об'єднання відповідних складів кримінальних правопорушень у межах окремого розділу Особливої частини КК України – Розділу ХХ. Разом із цим, це не спростовує наявності відмінностей у безпосередніх об'єктах їх учинення. Очевидно, що кримінально-правова класифікація, заснована на родовому об'єкті, хоча й забезпечує їх системне об'єднання, не враховує у повній мірі криміналістично значущих ознак, зокрема способу та механізму вчинення, характеру слідоутворення, особливостей особи злочинця та обстановки злочину.

Криміналістична класифікація повинна бути логічною, тобто побудована із дотриманням методів формальної логіки. Для нас це насамперед означає, що наукове пізнання має здійснюватися від загального до часткового. Саме такий підхід дозволяє не лише впорядкувати різноманітні кримінальні правопорушення, а й створити основу для подальшого поглибленого їх дослідження з урахуванням криміналістично значущих ознак.

Більше того, така класифікація створює передумови для розроблення конкретних криміналістичних рекомендацій, орієнтованих на практику. Йдеться, зокрема, про визначення типових слідчих ситуацій для окремих груп злочинів, формування алгоритмів дій слідчого, а також вироблення тактичних прийомів проведення слідчих (розшукових) дій. При цьому саме класифікаційний підхід дозволяє узагальнювати досвід розслідування та переносити його на аналогічні категорії кримінальних правопорушень.

Обґрунтованим видається підхід до класифікації кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку за способом реалізації злочинного умислу, що дозволяє системно впорядкувати їх за характером протиправної діяльності та виокремити три відносно самостійні групи.

Першу групу становлять кримінальні правопорушення, що вчиняються шляхом здійснення дій інформаційної спрямованості. Йдеться про реалізацію злочинного умислу через інтелектуальний вплив на свідомість і поведінку інших осіб – шляхом висловлювань, закликів, пропаганди, поширення відповідного контенту або символіки. До цієї групи належать кримінальні правопорушення, передбачені статтями 436, 436-1, 436-2, ч. 2 ст. 444, 445 України, а також дії, пов'язані з вербуванням до найманства (ч. 1 ст. 447 КК України).

Другу групу утворюють злочини, що вчиняються шляхом застосування фізичного насильства, зброї або інших засобів ураження, як правило, в умовах збройного конфлікту чи у зв'язку з ним. До цієї групи належать кримінальні правопорушення, передбачені ч. 2 ст. 437 КК України, статтями 438, 439, 441, 442, 442-1, 443, ч. 1 ст. 444, 446 КК України, а також ч. 4 ст. 447 КК України.

Третю групу становлять кримінальні правопорушення організаційно-управлінського характеру, що реалізуються через планування, координацію, забезпечення та управління злочинною діяльністю, створення умов для її здійснення. До них нами віднесено діяння, передбачені ч. 1 ст. 437 КК України, ст. 440 КК України, а також чч. 1–3 ст. 447 КК України.

Отже, в основу виокремлених груп покладено такий класифікаційний критерій, як характер протиправних дій, що покладені в основу конкретного способу реалізації злочинного умислу (інформаційний вплив, фізичне насильство чи організаційне забезпечення).

Криміналістична класифікація кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку не обмежується лише одним критерієм – способом реалізації злочинного умислу. З огляду на складний, багаторівневий характер цих діянь, їх доцільно диференціювати і за іншими криміналістично значущими ознаками, що дозволяє поглибити наукове пізнання та підвищити прикладну цінність класифікації.

Насамперед важливим є критерій особливостей особи злочинця. За цією ознакою відповідні кримінальні правопорушення можуть бути поділені на ті, що вчиняються комбатантами, тобто особами, які беруть безпосередню участь у збройному конфлікті та наділені відповідним правовим статусом, і ті, що вчиняються іншими особами – цивільними суб'єктами, політичними діячами, представниками медіа, іншими суб'єктами злочинного світу. Такий поділ також може набути істотного значення для криміналістики, оскільки визначає специфіку механізму вчинення злочину, характер доказової інформації, особливості протидії розслідуванню та вибір тактичних прийомів.

Не менш значущим є критерій обстановки вчинення кримінального правопорушення. За цією ознакою можна виокремити діяння, вчинені в умовах збройного конфлікту, під час дії воєнного стану чи інших особливих правових режимів, а також ті, що здійснюються поза межами активної фази бойових дій, але у зв'язку з ними. Така диференціація дозволяє врахувати специфіку просторово-часових умов, можливості проведення слідчих (розшукових) дій, а також особливості взаємодії з військовими та міжнародними інституціями.

Важливими криміналістично значущими критеріями також є особливості суспільно

небезпечних наслідків, що настали, характер слідової картини тощо. Такий підхід безпосередньо впливає на вибір техніко-криміналістичних засобів, що можуть застосовуватися впродовж досудового розслідування і тактики виявлення, збирання і фіксації криміналістично значущої інформації.

Крім того, доцільним є використання критерію характеру та видів застосованих засобів і знарядь, що дозволяє виокремити злочини, пов'язані із застосуванням звичайних засобів ураження, заборонених видів зброї, інформаційно-комунікаційних технологій або застосуванням можливостей організаційно-фінансових інструментів. Це має значення для визначення необхідності залучення відповідних спеціальних знань і призначення судових експертиз.

Також перспективним є критерій рівня організованості злочинної діяльності, відповідно до якого можна розрізняти індивідуальні, групові та організовані (у тому числі системні, політично або військово керовані) форми вчинення кримінальних правопорушень. Це дозволяє врахувати ієрархію суб'єктів, розподіл ролей і характер управління злочинною діяльністю.

Отже, криміналістична класифікація досліджуваної групи кримінальних правопорушень має багатовимірний характер і може здійснюватися за сукупністю критеріїв, серед яких ключовими є спосіб реалізації злочинного умислу, особливості суб'єкта, обстановка вчинення, характер слідової картини, застосовані засоби та рівень організованості. Такий комплексний підхід забезпечує більш повне відображення криміналістичної природи цих діянь і створює належну основу для розроблення ефективних методик їх розслідування.

Висновки. Сучасний стан криміногенної обстановки в Україні, зумовлений збройною агресією, характеризується істотною трансформацією структури злочинності, у межах якої злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку набули системного й масового характеру. Це обумовлює необхідність їх поглибленого криміналістичного осмислення та створення науково обґрунтованих підходів до їх класифікації.

Криміналістична класифікація злочинів є методологічною основою для побудови як загальних (групових, міжвидових), так і окремих криміналістичних методик розслідування, а також для формування практично орієнтованих рекомендацій, що враховують специфіку різних категорій кримінальних правопорушень. Саме це зумовлює її ключову роль у забезпеченні ефективності діяльності органів досудового розслідування в умовах сучасних викликів.

Відповідно, криміналістична класифікація дозволяє обґрунтувати доцільність застосування типових для цієї групи засобів

доказування, алгоритмів слідчих (розшукових) дій чи організаційно-тактичних рекомендацій щодо їх проведення. Йдеться, зокрема, про проведення огляду комп'ютерних даних, вилучення інформації з електронних носіїв, аналіз контенту соціальних мереж і месенджерів, а також призначення відповідних судових експертиз, передусім лінгвістичних, психологічних і комп'ютерно-технічних. Таким чином, класифікація не лише виконує систематизуючу функцію, а й безпосередньо визначає інструментарій криміналістичного забезпечення розслідування.

Існуючі підходи до класифікації зазначеної групи кримінальних правопорушень переважно базуються на кримінально-правових або міжнародно-правових критеріях, що не дозволяє повною мірою врахувати криміналістично значущі ознаки їх учинення. У зв'язку з цим обґрунтовано доцільність застосування інтегративного підходу, який поєднує нормативні характеристики складів злочинів із їх криміналістичною природою, зокрема, способом реалізації злочинного умислу, механізмом слідоутворення, особливостями суб'єкта та обстановки вчинення.

Криміналістична класифікація повинна будуватися за принципом руху наукового пізнання від загального до часткового, що дозволяє не лише систематизувати різноманітні кримінальні правопорушення, а й створити підґрунтя для формування групових та міжвидових криміналістичних методик розслідування, а також розроблення практично орієнтованих рекомендацій.

На підставі проведеного аналізу запропоновано класифікувати кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку за способом реалізації злочинного умислу, що дозволило виокремити три основні групи: 1) кримінальні правопорушення, що пов'язані зі вчиненням дій інформаційного характеру; 2) кримінальні правопорушення, що вчиняються шляхом застосування фізичного насильства, зброї або інших засобів ураження, як правило, в умовах збройного конфлікту чи у зв'язку з ним; 3) кримінальні правопорушення організаційно-управлінського характеру, що реалізуються через планування, координацію, забезпечення та управління злочинною діяльністю, створення умов для її здійснення. Кожна з цих груп має власну криміналістичну специфіку, зумовлену характером протиправних дій, особливостями слідоутворення та джерелами доказової інформації.

Обґрунтовано, що кримінальні правопорушення, пов'язані зі вчиненням дій інформаційного характеру, можуть стати передумовою або супровідним елементом більш небезпечних насильницьких діянь, формуючи ідеологічне та психологічне підґрунтя для їх реалізації. Водночас друга група представлена формами

реалізації злочинного умислу шляхом застосування фізичного впливу, зброї та інших засобів ураження, тоді як організаційно-управлінські діяння забезпечують їх планування, координацію та ресурсну підтримку.

Узагальнюючи, слід зазначити, що запропонована криміналістична класифікація має важливе теоретичне значення, оскільки створює основу для подальшого розвитку криміналістичних методик розслідування кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства

та міжнародного правопорядку, підвищення ефективності доказування та забезпечення належної взаємодії між національними й міжнародними інституціями правосуддя.

Перспективними напрямками подальших досліджень є деталізація криміналістичних характеристик окремих груп злочинів, розроблення алгоритмів дій слідчого у типових слідчих ситуаціях, а також удосконалення тактико-криміналістичного забезпечення їх розслідування в умовах воєнного стану.

Список використаних джерел:

1. Орлов Ю. В. Тенденції у змінах криміногенної обстановки в Україні в умовах війни: від ординарної злочинності до кримінального радикалізму. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2023. Т. 28. № 1. С. 108–123. DOI: <https://doi.org/10.32631/vca.2023.1.09>.
2. Про внесення змін до Кримінального, Кримінального процесуального кодексів України та інших законодавчих актів України щодо удосконалення видів кримінальних покарань: Закон України від 23 серпня 2023 р. № 3342-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3342-20>
3. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України у зв'язку з ратифікацією Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправок до нього: Закон України від 9 жовтня 2024 р. № 4012-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4012-20>
4. Про внесення змін до статті 438 Кримінального кодексу України щодо встановлення відповідальності за незаконне переміщення, депортацію, невинуватому затримку репатріації дитини, вербування та використання дитини у військових цілях: Закон України від 17 червня 2025 р. № 4499-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4499-20>
5. Калюга К. В. Злочини, пов'язані із військовими конфліктами: класифікація та криміналістичні особливості. *Актуальні питання розвитку правової системи в сучасній Україні: матер. міжн. наук.-практ. конф. (Львів-Торунь, 4 лютого 2025 р.)*. Львів – Торунь: Liha-Pres, 2025. С. 106–110.
6. Жовтук О. В. Актуальні проблеми розслідування воєнних злочинів. *Наука і правоохорона*. 2025. Вип. 3(69). С. 130–138. DOI: 10.33270/0525693.15
7. Мельничук А. І. Класифікаційні групи кримінальних правопорушень, вчинених комбатантами. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2023. № 3. С. 44–57.
8. Кришевич О. В. Воєнні злочини: проблемні питання кваліфікації та розмежування з суміжними кримінальними правопорушеннями. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2026. Т. 4. № 93. С. 125–130.
9. Гусева В. О. Криміналістична класифікація злочинів: наукове та практичне значення. *Правові горизонти*. 2019. № 16. С. 69–75.
10. Пчеліна О. В. Криміналістична класифікація злочинів. *Право і суспільство*. 2014. № 6.1 (2). С. 304–309.
11. Тіщенко В. В. Теоретичні і практичні основи методики розслідування злочинів: монографія. Одеса: Фенікс, 2007. 260 с.

Дата першого надходження статті до видання: 11.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 16.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 28.05.2026